

Tonči KUZMANIČ

Ustvarjanje antipolitike: elementi genealogije družboslovja

Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1996.

Avtor si skozi celotno vsebino knjige zastavlja vprašanje, kakšen je položaj politike v družboslovju in predvsem, kako in zakaj je prišlo do tako evidentnega zaničevanja političnega delovanja in s tem do odsotnosti kakršne koli javne oblike delovanja.

Vprašanje o pojavu antipolitike je prav gotovo eno izmed avtorjevih mnogih vprašanj, ki se mu zastavljajo ob dogodkih zadnjega desetletja na področju nekdanje Jugoslavije. Ob tem ugotavlja, da imajo vsi ti dogodki, ki so nastajali z izredno dinamiko in celo do tragičnih razsežnosti (od slovenske "civilne družbe" pa do genocida v Bosni), korenine v glavah "določene vrste" intelektualcev - "družboslovcev". V Sloveniji imamo tako opraviti z družboslovcem kot nosilcem paralize politične dejavnosti in sprenevedanja nad vojno v Bosni, hkrati pa se le-ta predstavlja tudi kot poglobitveni komercialist ne samo razlaganja dogodkov nekaj sto kilometrov proč od nas, pač pa tudi trženja slovenske racionalnosti v primerjavi z "balkansko iracionalnostjo" (ki nikakor ne more biti ekonomska prednost za Zahodni svet, kajne?). Tako se zopet vrnemo k poglobitvenemu vprašanju pričujoče knjige: kaj se zgodi s politično *praxis*, da jo nadomesti ležerna *poesis*, ki dovoljuje dovolj oddaljeno salonsko konverziranje nad "dejansko situacijo (v Bosni)" in hkrati tudi brezpogojno zmrdovanje nad celotno politiko?

Avtor se odloči za iskanje bistva političnega preko temeljitega preiskovanja družboslovja in družbenega v luči zgodovinskega razvoja, ki pokaže na skoraj popolno odstavitev politike in političnega na stranski tir. V celotnem starem in srednjem veku ideje družbe še ni moč zaznati, čeprav je v literaturi s konca 16. stol. že moč zaslediti vprašanja kot so pravica do vstaje etc. Šele z Lockom (proti koncu 17. stol.) dobimo približen oris tistega, kar danes imenujemo družba. Družba naj bi "bivala v nekem so-

žitju" s suverenom, kar naj bi pomenilo, da družba ohranja neko določeno stopnjo avtonomije v odnosu do države. Mnogo bolj pomemben kot podatek, kdaj se pojavi pojem družbe, pa je odgovor na vprašanje, kdaj se družbo začne dojemati kot nekaj samostojnega, kot nek *perpetuum mobile*. Škotski zgodovinarji (npr. Smith) ponudijo odgovor v iznajdbi "tržnega mehanizma". Preko opazovanja delovanja tistega dela življenja, ki ni bil usmerjen v zakoni države, se izoblikuje ideja o "ekonomskih zakonih" oz. "zakonih trga", ki delujejo samodejno (brez intervencije države). Iznajdba "tržnega mehanizma" je filozofom 18. stol. omogočila izdelavo ideje o ekonomski družbi, ki se razvija po lastnih načelih ter s tem postaja vse bolj neodvisna od države in politike. Torej, bolj ko je družba "ekonomska", manj je "politična". Saint-Simon v 19. stol. idejo avtonomne družbe nadgradi z možnostjo objekta proučevanja. Še več, vedo o družbi (sociologijo) Auguste Comte privzdigne v kraljico ved, ki naj bi bila nadomestek politike, tehnologije oblasti in policije. Na tej točki pa nimamo več opravka z nekakšnim "družbenim sistemom", ki se pojavi ob "političnem" - pač pa gre za najavo popolne prevlade "družbenega diskurza (imaginarija družbe) in obenem družbe" (Kuzmanič 1996, 17).

Z radikalizacijo koncepta družbenega in s tem koncepta družbe, pa ni prišlo zgolj do brisanja pojma političnega, temveč tudi do izničitve pojma države. Svet Družbe je (za razliko od Sveta Boga, ki ga v tostranstvu predstavljajo verniki) sam svoj predstavnik in s tem tudi sam svoj opazovalec. S tem pa je družbi dodeljena ekskluzivna pravica do razlaganja same sebe. Teoretično naj bi predstavljala nekaj splošnega, praktično pa je vezana na nekaj bolj konkretnega, manjšega - na narod. Slednji pa svojo družbenost lahko izrazi le v odnosu do nečesa njemu nasprotnega - do države. Država je, po avtorjevem mnenju, v družboslovju določena kot nek pasivni instrument, ki ga poganja samo delovanje ljudi oz. bolje rečeno delovanje družbe (npr. Paine, Bentley). Tako sta v najbolj ekstremni verziji politika in država zreducirani zgolj na neko administriranje, na politično tehniko. Instrumentalizacija drža-

ve je bila konec koncev tudi rezultat Machiavellijevega poskusa socializacije politike. V samem podružbljanju pa ima močno vlogo znanost, ki v okviru naravoslovnih kriterijev ne loči področij, kjer je moč vzpostaviti apodiktičnost sodb in področij, kjer to ni mogoče. Rezultat pa se izkaže v podrejnosti politike splošnim načelom vedenja, s tem pa politika začne učinkovati kot tehnika. Politika, zreducirana na skelet tehnike, je tako sposobna zgolj izdelovati (*poesis*), ni pa zmožna kreativnosti, delovanja (*praxis*).

Problem izginotja političnega avtor osvetli tudi preko proučevanja totalitarne vladavine. Pri tem je pomembna ugotovitev Hannah Arendt, da je totalitarnost države premosorazmerna z izginjanjem političnega oz. javnega prostora. V takšnih razmerah se *praxis* zamenja s *poesis*, s tem pa je višek delovanja v pridobitvi in obvladovanju oblasti. Tako postane politika nič več in nič manj kot politika oblasti. O samem aristotelovskem *praxisu* (oz. političnem) ali področju delovanja, za katerega so značilni javnost, neizoliranost ter nepredvidljivost posledic delovanja, pa v neki upravljalški državi ni več sledu. Torej je, po Hannah Arendt jamstvo političnega v sposobnosti razsojanja na osnovi zdravega razuma, ki pa (prav zaradi nezmožnosti insceniranja in simuliranja političnih dogodkov) ni nujno povezljivo s teorijo.

Sam način razmišljanja o državi pa avtor s pridom vmeši tudi v "konkretno" razmišljanje o dogodkih v Srednji in Vzhodni Evropi zadnjih deset, petnajst let. Ugotavlja, da pri določeni skupini držav pojem političnega temelji na sovraštvu, saj so se določene novo nastale srednje in vzhodno evropske države vzpostavile prav zaradi obstoja "zunanjega sovražnika". "Tisti, ki niso dovolj sovražili, so ostali ali pa so skoraj ostali, brez

svoje države" (Kuzmanič 1996, 259). Globljo razlago avtor ponuja v "poddržavni" plati, v pojavu in delovanju "civilne družbe". V okvirih ideološkega razlikovanja znotraj določene države, se je le-ta pojavila nasproti totalitarizmu (oz. Državi kot nečemu slabemu). Glasniki "civilne družbe", predvsem intelektualci iz vrst družboslovja, so namesto države (agresivno) ponujali različne antidržavne teorije v oblikah "družba", "kultura", "nenasilje"... "Namesto države kot nulte točke političnega, politične enakosti, kot prostora, v katerem je šele moč misliti in delovati politično..., je zmigala "zunanja država", nekakšen oklep pred zunanjimi sovragi, ki je zagotavljal varnost in enakost zgolj "našim", ne pa vsem, ki so se znotraj te "politične enote" v danem trenutku znašli" (Kuzmanič 1996, 259).

V točki, ko so se "civilizirajoče" sanje o "družbi brez države" sicer pričele uresničevati, v želji po tudi politični enakosti pa so bile te vzhodno in srednje evropske države potisnjene v "čakalnice za dokončno civiliziranje", od tam naprej pa naj bi se katapultirale na "civiliziran" Zahod. Prav ta čas "čakanja" odpira možnosti, da kot vzhodno in srednje Evropejci potegnemo črto pod vsemi tistimi pojmi, ki jih je združevalo podjetje "civilna družba": tudi tokrat politično enakost zamenja družbeno razlikovanje, ki razsoja o (ne)civiliziranosti, med drugim glede na spol, vero in raso. Politika in službi družboslovne znanosti s pomočjo raznih podzavestnih, zgodovinskih in še kako drugače izpeljanih *impetusov* učinkuje kot nekakšna v naprej predvidljiva *cosa nostra*. Problem, ki ga avtor ponudi kot sklep izredno razdelanega in jasnega razmišljanja o (anti)politiki pa je v tem, da se politike ne da inscenirati in simulirati.